

KIRSALDAN KENTSEL YAŞAMA GEÇİŞ SÜRECİNDE AİLE

Prof. Dr. Ümit Meriç YAZAN(*)

GİRİŞ

Hemen herkes bir aile içinde doğduğu ve bir aile kurduğu için, insanlar, aile hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları inancındadır. Bu inanç, aileyi ideolojik plânda en yüklü konulardan biri haline getirmiştir.

Genellikle "çağdaş aile" ile efsanevi bir "geniş aile" birbiriyle karşılaştırılır ve tartışmalar başlar; günümüzde aile parçalanmıştır; hayır, asıl geniş aile insanın kişiliğini ezer, zaten sonu da gelmiştir vs.

Aile sosyolojisinde önce ABD'de, 1970'li yıllarda da Fransa'da geniş kabul gören ve sonra da "realitedeki çeşitliliği açıklamaktan uzak kaldığı için terk edilen "tek-yönlü", "evrimci" model, bugün Türkiye'de sokaktaki adam için geçerliliğini sürdürüyor, yani inanılıyor ki sanayileşme ve şehirleşme ile beraber geniş aileden, çekirdek aile yapısına geçilmiştir.

Oysa ilim çevreleri konu ile ilgili birçok tesbitte ve ikazda bulundular. Çiğdem Kağıtçıbaşı'yı dinleyelim:

"Araştırmalar dünyanın çeşitli toplumlarında ve bu arada Türkiye'de de, insanlararası ilişkilerin ve aile örüntülerinin çeşitliliğine işaret ediyor ve bunların modernleşme kuramının beklentisi yönünde aynı doğrultuda (Batı Modeline doğru' değişmediğini gösteriyor. Böylece çeşitliliğin "geçici" değil, "sürekli" bir olgu olabileceği ortaya çıkıyor"⁽¹⁾.

Yine ülkemizde yapılan ilk Aile Şûrasında, Aralık 1990'da sonuç bildirişi şu cümlelerle başlıyor:

"Aile araştırmalarına "ideolojik" olarak nitelendirilebilecek "evrensel", "tekdoğrulu" ve tek yönlü "evrim modelleri" ile yaklaşmak hatalıdır. İzlenecek yöntem, "Parçalar-Bütün" bağıntısını gözden kaçırmayan, "Çok-değişkenli", "Bütüncül" yaklaşımla ailenin iç ve dış etkilenimlerini ve dinamiklerini, çeşitli araştırma metod ve teknikleriyle incelemektir"⁽²⁾.

(*) İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi.

(1) Ç. Kağıtçıbaşı, *İnsan, Aile, Kültür*, Remzi Kitapevi, 1990, s. 12.

(2) 1. Aile şurası Kararları, Başbakanlık A.A.K. 17-20 Aralık 1990, Ankara, Tanıtım Servisi, IV, s. 13.

Türkiye'de aile konusu, bazı değerli başlangıç çalışmalarına rağmen, zaman ve mekan boyutunun derinliği içinde, henüz bütünüyle incelenmemiştir. Aile, plüri-disipliner çalışma ekiplerinin seferber edilmesiyle üstesinden gelinebileceğine inandığımız karmaşık bir konudur. Tek yönlü ve tek faktörlü açıklamalarla aydınlatılamaz. Biz ülkemizde, bundan sonra girişilecek olan çalışmalar sonunda birçok yapısal eğilimi meydana çıkaran "orta-boy" bir teoriye, zamana ve mekâna yerleştirilerek tanımlanmış bazı Türk aile tiplerine erişmemiz imkânının doğacağı kanısındayız. Bu genel tesbitlerden sonra, şimdi kırsaldan kentsel geçiş sürecinde aile konusuna gelelim:

GECEKONDULAŞMA SÜRECİNDE TÜRKİYE

XIII. yüzyılda yaşayan Ercişli Emrah,

"Gönül, gurbet ile çıkma, ya gelinir, ya gelinmez" diyordu. Oysa 2000'li yıllara on kala, Türkiye'de sadece İstanbul'un değil, her büyük kentin "taşı, toprağı altın" kabul ediliyor ve büyük şehrin "tek sengi" ne, "yekpâre" ata-mülkünü fedâ eden insanlar, büyük şehirleri, içinde yeni dengelerin mayalandığı kocaman potalar haline getiriyorlar. "Ol büyük yerde, öl büyük yerde", "Doğduğum yerde değil, doyduğum yerde", "Fakir ol, kente yakın ol" gibi yeni atasözleri, yerinden yurdundan kopan kırsal topluluk halkını yalnız Türkiye'nin değil, dünyanın büyük kentlerine, sanayi merkezlerine çekmeğe başlıyor⁽³⁾.

Konumuz, kırsaldan kentsel yaşama geçiş sürecinde Türk ailesi olduğuna göre, başlangıç tarihimiz 1950'ler ve özel konumuz da "gecekondu ailesi" olacak.

Önce bazı genel tesbitlere bakalım

KENTTE

1950'de Türkiye nüfusunun % 25'i kentte
1965'de Türkiye nüfusunun % 22.89 kentte
1980'de Türkiye nüfusunun % 43.9 kentte
1985'de Türkiye nüfusunun % 53.48'i kentte

KIRDA

% 75 kırsal bölgelerde,
% 70.11 kırsal bölgelerde,
% 56.1 kırsal bölgelerde,
% 46.3 kırsal bölgelerde,

yaşamaktadır. Yani Türkiye bugün, "köylü bir toplum" değildir⁽⁴⁾.

1950'den itibaren maksimum seviyede nüfus alan illerimiz, (nüfusunun % 20'den fazlası, diğer il doğumlu olan kişiler) İstanbul ve Ankara'dır. 1955'ten itibaren, bu illere İzmir ve Kocaeli'nin de katıldığını görüyoruz. İstanbul Türkiye'de iç-göçe katılanların % 27.9'unu, bu 4 ilimize yönelmiş göçün % 53.9'unu kabul etmiştir⁽⁵⁾.

(3) İ. Yasa, "Evlilik ve Geniş Aile Kurumlarının Yazgısı" AÜSBF Dergisi, Sayı 1-2. 1973. S. 1-10 (Yeni-den basım AAK Aile Yazıları, cilt 1970.

(4) Ana Britannica, 21. cilt.

(5) T. Akkayan, Göç ve Değişme, İ.Ü.E.F. yayını, 1979. s. 37.

Gecekondu aileleri ile ilgili ilk orijinal çalışmalardan biri olan, N., Saran'ın Zeytinburnu ile ilgili gecekondu araştırması bu ailelerin % 100'ünün İstanbul dışından buraya gelip yerleştiğini ortaya çıkarmıştır⁽⁶⁾. Yine gecekondu ailelerinin sosyo-ekonomik yapısını analiz eden B. Gökçe, Ankara Altındağ, Çankaya ve Yeni Mahalle gecekonduları üzerindeki araştırmalarında bu payın % 83 olduğunu tespit etmiştir⁽⁷⁾.

Kırsal kesimden kente sessiz adımlarla gelip, şehrin etrafını kuşatan bu insanların Türkiye nüfusu genelindeki dağılımına bakarsak, gecekondu barınan insanlar:

1955'te ülke nüfusunun % 5'ini

1960'ta ülke nüfusunun % 16'sını

1970'te ülke nüfusunun % 23'ünü

1980'de ülke nüfusunun % 23,5'ünü oluşturmaktadır⁽⁸⁾. Yani artık Türkiye'deki her 4 insandan 1'i gecekondu yaşamaktadır. Üstelik gecekondu meseleleri yalnız büyük şehirlerimizin değil, küçük şehirlerimizin de sorunudur. Yine rakamları konuşurursak: Erzurumluların 1980 yılı itibarıyla % 49'u, Karşlıların ise % 60'ı gecekondu formundaki konutlarda barınmaktadırlar. Demek gecekondu olgusu Anadolu şehirlerimizin bazılarının da en önemli yerleşme meseleleri arasında bulunmakta ve güncelliğini korumaktadır⁽⁹⁾.

GECEKONDUSUZ BİR ŞEHİRLEŞME MÜMKÜN MÜ?

19. yüzyılda Avrupa'da ve Anglo-Amerika'da "Sanayi Devrimi" yani şehirlerde ard arda yükselen fabrikalar ve bunun desteğinde büyüyen istihdam alanlarının cezbediği işgücünün şehirlere akması sonucu, kırlar boşalmaya başlamış, böylece "shanty-town"lar (kulübe şehirler) veya "squatter-settlement" (çüce-evler) doğmuştur⁽¹⁰⁾. Ama şehir ekonomisinin büyümesinden kaynaklanan mesele, Avrupa ve Anglo-Amerika'da 20-30 yıl gibi kısa bir sürede çözümlenmiştir.

Başlangıçta şehir burjuvalarına tehlikeli olarak gözükken çalışan sınıf, sonunda şehrin içinde eriyerek, kapitalizmin çarklarını döndüren kocaman bir kol haline gelmiştir⁽¹¹⁾.

(6) N. Saran, İstanbul'un Gecekondu Problemi. Türkiye: Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar, İ.Ü.E.F. yayını 1971, S. 382-384.

(7) B. Gökçe, Gecekondu Gençliği, H.Ü. Sosyal ve İdari Bilimler Fak. Yayını. C. 15, Ank. 1971, S. 74-75.

(8) Prof. Dr. H. Doğanay, Türkiye'de Gecekondu Meselesi ve Çözümü İçin İki Tektif, Türkiye Aile Yılı, 1990, AAK. S. 257.

(9) H. Doğanay, "a.g.m.", 252.

(10) T. Yücel, Avrupa'nın Sanayi İnkılabından Önceki Çehresi ve Sanayi İnkılabı, Türk Coğrafya Kurumu Dergisi, Sayı 22-23, Ank. 1964 S. 50-60.

(11) L. Chevalier, Classes Laborieuses et Classes Dangereuses à Paris Pendant la 1ère moitié du 19e siècle, Paris, Plon, 1958, s. 567.

Ancak 20. yüzyılda kentleşmekte olan bütün ülkelerde Meksika'da Panama'da, Brezilya'da, Arjantin'de, Peru'da, Tunus, Cezayir ve Mısır'da, Hindistan'da karşımıza çıkan sorun, bir asır önce kapitalistleşen ülkelerde karşımıza çıkan sorundan farklıdır⁽¹²⁾. "Kapitalistleştirmediklerimizden" diyebileceğimiz bu ülkelerde göç olgusu, 19. yüzyıldaki göç olgusundan sebepleri açısından da, sonuçları açısından da farklıdır.

Biz her ülke tekelinde ayrı ayrı incelenmesi gerektiğine inandığımız bu olguyu bir kenara bırakırken, sadece şu soruları sormakla yetinelim:

Kırsal kesimden kente göç olgusu, Değişim Sosyolojisinin patolojik bir kesitini mi oluşturmaktadır? Yoksa kente akan insanlarda sosyal değişme bilinci, kişisel bir beklenti olarak mevcut mudur? Büyük şehirlerin etrafındaki gecekondu kuşakları⁽¹³⁾, şehirle bütünleşme sürecinin bir örneği olarak değerlendirilebilir mi? Yeni gelenler topyekûn toplumda birtakım yapısal ve fonksiyonel değişmelere yol açıyorsa, onların marjinalliğinden söz edilebilir mi?

Siyasî katılımın söz konusu olduğu ülkelerde, bu yeni şehirlilerin siyasî tutumu nedir ve ülke kaderi üzerinde etkili olma gücü mevcut mudur? Gecekondu insanı, siyasî, iktisadî, kültürel talepleriyle, şehirlilerin kapısının önünde "içeri gir" denmesini bekleyen utungaç bir çocuk mudur, yoksa ülke gelişmesinin yönünü çizerek, hedeflerini belirleyecek olan bir delikanlı mıdır?

GENİŞ AİLE, ÇEKİRDEKLEŞİYOR MU?

Ayrı ayrı çalışmaların konusu olabilecek bu sorulardan sonra kendi ülkemize dönelim ve 1950'lerden sonraki gecekondulaşma sürecinin ortaya çıkardığı aile modelini tanıyalım.

1968'de Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsünce geliştirilen ve Türkiye'de aile tipleri ve aile yapısı konusunda gerçekleştirilen geniş kapsamlı çalışmada varılan ilk önemli tespit, ülkemizde endüstrileşme-şehirleşme ile çekirdek aileler arasında zorunlu bir ilişki bulunmadığı şeklindedir. Gerçi, ülkemizde en yaygın aile biçimi, "çekirdek aile"dir. Ancak bu aile biçimi yeni ortaya çıkmamıştır. Türk toplumunun yakın tarihinde de çekirdek aile, en az çekirdek olmayan aile kadar yaygın bir aile biçimidir. Ailelerin çekirdekleşme hızı, kentsel yörelerde kırsal yörelere göre, çok daha fazladır. Batı Anadolu Bölgesi, sosyo-ekonomik olarak, doguya göre daha gelişmiş, daha çok nüfuslu şehirlerde yaşayan ve kapalı ekonominin sona erdiği bir yapıya sahiptir. Batı Anadolu'da aile yapısında görülen değişmeler,

(12) H. Karaboran, Yeryüzünde Kontrol Altına Alınamayan Yerleşmeler: D.T.C.F. Coğrafya Araştırma Dergisi, sayı 9, Ankara 1980, S. 81-89.

(13) Peru'nun başkenti Lima'da Barriades'ler J. Matos Mar tarafından incelenmiş ve yöre, araştırmacı tarafından şehirle bütünleşme sürecinin bir örneği olarak değerlendirilmiştir. J. Matos Mar, "Les Barriades de Lima; un exemple d'integration à la vie urbaine", in P. Hayser (sous la direction de) L'urbanisation en Amérique Latine, Paris, UNESCO, 1962, 332 S.

normlara, değerlere bağlı aslı değişmeler olup, Doğu'daki değişmeler ise, demografik faktörlere bağlı değişmelerdir. Demografik literatür iş-gücü göçünü, çok genel olarak, önce orta ve genç-orta yaş kesiminin göçü, sonra bunların eşleri ve orta yaştaki çocuklarının göçü ve nihayet ailenin diğer (yaşlı) fertlerinin göçü olarak 3 ana safhada ele almaktadır. Burada ailenin parçalandığını söylemek doğru olmaz. Parçalanan hanedir. Memlekette (köyde-kasabada-büyük şehirde) bırakılan anne-baba (dede, nine) önceleri ailenin bir bireyi iken, geçiş döneminde ayrı bir aile olarak kabul edilmekte, son safhada büyük şehirdeki çocukları ile birleştiği zaman, yeniden ailenin bireyi olmakta ve aile de önce geniş, sonra çekirdek, sonra yine geniş aile olabilmektedir. Ülkemizdeki demografik süreçler, aile yapısının görünüşü üzerinde etkili olmaktadır. Bu etkilerin bir kısmı çekirdek ailelerin artması, bir kısmı da geniş ailelerin yaygınlaşması yönünde olmaktadır⁽¹⁴⁾.

GECEKONDULULAR

Bu genel tespitten sonra, gecekondu ailesine biraz daha yaklaşalım. Gecekondu ailesinde a) erkek sanayi işçisi ise veya b) erkek hizmetler sektöründe görevli ise c) kadın çalışıyorsa veya d) kadın çalışmıyorsa, aile içi rol ve statüler değişmektedir. Kesin olan bu ailenin bir geçiş dönemi ailesi olduğu, henüz (ve daha uzunca bir süre de) istikrara kavuşamayacak bir oluşum içinde olduğudur⁽¹⁵⁾. Sanayi işçisi şehire göç eden insanların genel yüzdesi içinde nasıl bir orana sahiptir acaba?⁽¹⁶⁾. 1960'lı yıllardan itibaren ülkemizdeki gecekondu bölgeleriyle ilgili sosyal araştırmalarda, nitelikli ve niteliksiz sanayi işçileri, gecekondu bölgeleri sakinleri arasında bir meslek grubu olarak dikkat çekmeye başlamıştır. Bu yerleşim birimlerindeki meslekler arasındaki oranı zamanla % 50'ye varmıştır⁽¹⁷⁾.

Bu bakımdan Türkiye'deki sanayi işçi ailesi, bazı yönlerden gecekondu ailesinden farklı eğilimler göstermesine rağmen yaşadığı ortamdaki ailelerin genel niteliklerini paylaşmaktadır. Örneğin bu ailede çeşitli işlerden geçim sağlayan diğer gecekondu aileleri gibi, kültürel yönden, temelde kent ile kırsal alan arasında kıyıda-marjinal kalmaktadır. Ayrıca kente geliş döneminde ve bulunma sürecine bağlı olarak, ancak kente özgü çeşitli tüketim malları

(14) S. Timur, *Türkiye'de Aile Yapısı*, 1972, Ank. H.Ü.

(15) İ. Yasa'ya göre "Gecekondu ailesi, Türkiye'nin belirli bir döneminin toplumsal yapı koşullarından ortaya çıkmış ve yine bir süre sonra ortadan kalkması beklenen kendine özgü nitelikleri olan, uzun bir toplumsal tarih göz önüne alınınca, yaşamı kısa sürecek, "mutsuz" (?) bir aileyi yansıtmaktadır. İ. Yasa, *Gecekondu Ailesi, Geçiş Halinde Bir Aile Tipolojisi*, AÜSBF Dergisi, Cilt 23, 1970, s. 9-17. **Aile Yazıları, Yeniden basım: 1. Bilim Serisi, AAK. S. 133-139.**

(16) Sorumuzun cevabının başka ülkelerdeki durumla kıyaslanması için bkz. F. Bonilla, "The Urban Worker" John and. J. Johnson (ed.) *Continuity and Change in Latin America*, Stanford Uni. Press, Stanford, California, 1974, s. 284.

(17) D. Kandiyoti, *İstanbul-İzmit Sanayi Kuşağındaki İşçilerin Sosyo-ekonomik Özellikleri*, *Amme İdaresi Dergisi*, 1977, 5-10, 133-149.

edinme gibi maddi kültür elemanları bakımından kentle bütünleşme sağlamaktadır⁽¹⁸⁾.

Gecekondu çalışmaları, bu yerleşim bölgelerinde karı-koca ve çocuklardan oluşan "çekirdek aile"nin yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Halbuki sanayi işçilerinin hanelerinde durum daha değişiktir. Düşük gelirli ve yeni göçen 1. kuşak işçinin hanesinde "geniş aile" oluşturma eğilimi güçlüdür. Memleketten gelen yaşlı anne-baba veya bunlardan birinin bekâr veya evli kardaşlarının geçici veya sürekli barınması haline bağlı olarak "geçici geniş" ya da "ata-erkiil geniş" aile ortaya çıkmaktadır. Bu aile birleşimi sadece geçim şartlarının zorluguna bir çözüm değildir. Bunun yanı sıra evdeki kadının da ekonomik gerekçelerle çalışması halinde tek başına kalan çocukların olduğu kadar, evdeki yaşlıların bakımı sorununa da bir çözüm getirmektedir. Bu düzende çalışanların sayısı artarsa, hane geliri de artmakta, tasarrufta bulunmak imkânı doğmaktadır. Ayrıca erkeğin ana baba ailesi ve genç çiftin aynı mekanlarda yaşıyor görünmesi de bizi aldatmamalıdır. Bu hanelerin birbirlerine ya altlı-üstlü oldukları veya komşu ev veya aynı mahallede buldukları gözlemlenmiştir. Böyle çiftler vakitlerinin önemli bir kısmını koca ailesi ile geçirmekte ve yatmadan yatmaya evlerine gitmektedir. Bunda kısıtlı işçi gelirini maksimize ederek bir prestij unsuru olan dayanaklı tüketim mallarına ya da ev yapımı için yapılan borçlanmanın ödenmesine para ayırmak amacının güdüldüğü açıktır. Birinci kuşak göçmen işçi ailelerinin önemli bir kısmı memleketlerinde ailelerinin kararıyla oluşmuştur. Oysa göç edilen kentte büyümüş genç kuşakta durum farklıdır. Bu kuşak ya mahallede ya akraba veya tanıdık toplantısında ya da çalıştığı yerde karşılaştığı kişilerle anlaşarak evlenme eğilimindedir⁽¹⁹⁾.

İşçi kadın, hane gelirine ağır çalışma koşulları altında ekonomik katkıda bulunmasına rağmen, kendisi kaynana olmadıkça, hane içindeki düşük statüsünü sürdürmektedir. Ama sanayi işçisi kadın, evlilik ve bebek bakımı için bir süre işten ayrılma dışında, ilk fırsatta fabrikaya dönüş yapmaktadır. Bunda sigortalı işçi statüsünde para kazanmanın, hanede ona sağladığı güvence, ekonomik rahatlık ve geleneksel olarak kocanın tekelinde bulunan karar alma sürecine belirli alanlarda katılımında bulunması önemli bir rol oynamaktadır. Kadın sanayi işçilerinde, iş akışı gereği, okur-yazarlık önkoşulu aranabileceği için, eğitim düzeyi gecekondu genelinden yüksek olabilmektedir.

Kadın sanayi işçileri, kızlarının kendilerinden daha yüksek statüdeki mesleklere erişmeleri için, onları okutmakta, babadan daha ısrarlı olmaktadır. Ancak erkek çocuklarının okutulması için "Mal-mülk satar, yine de okuturum" şeklinde daha da ısrarlı bir tutum içinde olmaktadır. Bu durum kadın işçilerin kocalarına kıyasla kent yaşamına ve değerlerine daha kolay

(18) Dr. A. Erdentuğ, Türkiye'de ve Yurt Dışında Sanayii Sektöründe Çalışan İşçilerimizde Aileye İlişkin Özellikler. *Türk Yurdu Dergisi*, Aile Özel Sayısı, 40, Aralık 1990, s. 27.

(19) A. Erdentuğ, Bursa'da Pamuk İpliği Sanayiindeki Bir Fabrikada Çalışan Bir Grup kadın İşçinin Fabrika İçi ve Aile İle Olan Sosyal İlişkileri, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) HÜ, Ankara 1980.

açılmalarına rağmen, erkek çocuğun geleneksel kültürümüzdeki yüksek statüsünü korumaya istekli olduklarını göstermektedir.

Geleneksel baba otoritesi ve gerontokratik ilişkiler, sanayi işçisi olsun olmasın, gecekondulu mahallelerinde yaşayan köy kökenli ailelerde çözülmektedir. Kentleşme sürecinde olan bu ailelerde erkek çocukların çoğu zaman, babalarından daha çok para kazanmaları, daha çok kent tipi bir meslek sahibi olmaları, geleneksel aile içi rol ve statülerin değişime uğramasına yol açmaktadır. Geleneksel ilişkiler doğrultusunda bazı biçimsel davranışlar ve uygulamalar hâlâ devam ediyorsa da, bu ilişkilerin özünü teşkil eden otorite sistemi erozyona uğramıştır. Batının ve medyaların taşıdıkları mesajların da etkisiyle aile reisi, çocuklarının nezdinde uzak, herşeye kadir, korkulan ve hayranlık duyulan üstünlük imajını yitirmektedir. Yapılan araştırmalardan elde edilen verilerin tümü, aile reislerinin egemenliği altında olan eşlerin ve çocukların, eğitim ve iş hayatından ötürü belli bir ekonomik ve zihni bağımsızlığa kavuştuklarını ve bu durumun da statülerinde değişime yol açtığını göstermektedir. Ama aile içinde oluşan bu yeni ikilemin Türkiye'de aileyi tümüyle yapısal bir değişime uğrattığını ve aile içinde bireyi özerk ve bağımsız bir statüye erdirdiğini ileri sürmek de mümkün değildir⁽²⁰⁾.

..VE "ARABESK KÜLTÜRÜ"

Bu toplumsal değişme kendisini Türk toplumunda arabesk sorunsalı ile ifade etmiştir. Köyden kasabadan gelen geleneksel kültürün, son 25 yılda çözülmesi ve kapitalizmin özgül bir ivme kazanarak gelişmesiyle, toplumun geçirdiği kimlik bunalımı arabesk çözümüne vardı. Arabesk çeşitli alt-kültürlerden oluşan şehir kültürü karşısında bocalayan ve yılgınlık psikolojisi içinde ayakta durmaya çalışırken başkaldıran gecekondulu insanını ifadedendir.

Kasetleri 40 milyonun üstünde satan Orhan Gencebay, 60'ların sonunda kendini yepyeni bir yaşam içinde bulan, bunun sarsıntısını yaşayan, kişilik arayan insanlara geleneksel kültürden süzdüğü değerleri sunmaya çalıştı; mertlik, fedakârlık, vefakârlık, gibi.

70'lerde parlayıveren Ferdi Tayfur, daha acıklı, hıçkırıklı, feryatlı, figanlı idi. Tutunacağı geleneksel değeri kalmamış insanların hem özlemleri, hem yakınmaları ile doluydu.

İbrahim Tatlıses geleneksel türkücülükten arabeske geçti. Onun efsanesi de inşaat humması içindeki Türkiye'de inşaat işçiliğinden yola çıkmış olmasıyla başlıyordu. Bu sıfırdan başlayıp "köşeyi dönme" başarısı, zamanın eğilimine de uyuyordu. Tatlıses, yontulmamışlığını nerdeyse, bilinçle sergileyerek ününü sürdürdü.

Sonunda arabesk, piyanist şantörlerle az-çok kibar lokallere de girerek ehlileşti.

(20) N. Vergin, Ekonomik Yapının Bir Yansıması Olarak Aile, *Türk Yurdu Dergisi*, Aile Özel Sayısı, no: 18, Aralık 1990.

Bir fabrikanın işvereni Mercedes'inde, aynı fabrikanın işçisi "Sollamayı zevk edindim kendime, sağda neşe ne arar" mottosu yazılı minibüsünde aynı parçaları dinlemeye başladılar.

Arabeski sevenler kaderci olup da birşey istemiyor değillerdi. Tersine istekleri çoktu. Ama istekleri yerine gelmeyince, yıkılmamak için kadere sarılıyorlardı. Gelir ve kültür düzeyi daha yüksek olan kesimlerde ise arabesk müzik dinlemek, bir ferahlama, bir gevşeme, "topluma demokrat bir tavır içinde taviz verme" rahatlığını sağlıyordu⁽²¹⁾.

SONUÇ

Farklı aile sistemlerini inceleyen W. Goode, "The Family" adlı çalışmasında bu farklı sistemlerin endüstriyel gelişmeye etkilerini göstermiştir. Sosyal ve iktisadi özellikleri Çin ve Japonya'yı birbirine yakınlaştırdığı halde, bu iki ülke, XIX. yüzyıl sonunda endüstrileşme imkânlarına birbirinden çok farklı şekillerde cevap vermişlerdir. Aile yapısı ve miras sistemi, Japonya'da endüstrinin gelişmesine, Çin'in ise durağan kalmasına yol açan faktörler arasındadır. Elbetteki aile yapısı tek başına endüstriyel gelişmeyi etkileyemez ama Türkiye'de 1960'lardan sonra ortaya çıkan gecekondü ailesinin iç ve dış etkilenimlerinin ve dinamiklerinin incelenmesinin, bizi insanlararası ilişkilerin ve aile örüntülerinin çeşitliliği konusunda aydınlatacağı ve Batı modeline doğru bir değişimin mutlak olmayacağı noktasında uyarıcı olacağı kanısındayız.

(21) M. Davran Özer, Türk Toplumunda Arabesk Sorunsalı, İ.Ü.E.F. Sosyoloji Bölümü TSS 1991.